

PARLAMENTARİZM İLE MODERN KİTLE DEMOKRASİSİ ARASINDAKİ TEZAT ÜZERİNE*

Carl Schmitt

Çev.: Ar. Gör. A. Emre Zeybekoğlu**

I. Parlamentarizm

1923 yılının yazında yayımlanan parlamentarizm üzerine bir incelememde, *tartışmayı* ve *kamusallığı* [Öffentlichkeit], parlamento kurumunun zihinsel temelini oluşturan prensipler olarak tanımlanmışım. Parlamentarizmin çok tartışılmış krizi, düşünce tarihinin sunduğu bakış açısından, günümüzde modern kitle demokrasisinin gelişimi sonucu, bu prensiplere inancın yitirilmiş olmasından kaynaklanır. Siyasi liberalizmin klasikleşmiş düşünürleri ve Kıta Avrupası parlamentarizminin öncüleri, kamusal tartışmada, yalnızca siyasi yozlaşmaya karşı bir deva değil, aynı zamanda, parlamentonun ahlaki değeri ve üstünlüğünü gördüklerine tam bir inanç besliyorlardı. Bu inancın tipik temsilcisi, Louis-Philippe zamanının tipik liberallerinden Guizot'dur. Ona göre parlamento, hakikat ve doğruluğun, argümanla karşı-argümanın kamusal alanda tartışılması yoluyla en kesin şekilde bulunduğu yerdi. Bu inanç ortadan kalkarsa, kamusal tartışma, anlamsız bir formaliteye dönüşür ve belli başlı bütün sorunlara ilişkin kararlar, küçük komitelerin gizli oturumlarında alınır; böylece parlamentarizmin zihinsel temeli de ortadan kalkmış olur.

Bu tezlere karşı nesnel, -Richard Thoma'nın *Archiv für Sozialwissenschaften*, 1925, Bd. 53, s. 212 vd. yer alan ayrıntılı ve dü-

* Bu metnin orijinali için bkz. "Der Gegensatz von Parlamentarismus und Moderner Massendemokratie", in: Carl Schmitt, *Positionen und Begriffe, im Kampf mit Weimar - Genf - Versailles (1923-1939)*, Duncker & Humblot, Berlin, 1994, s. 60-74.

** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı.

şünsel açıdan zengin eleştirisi gibi- yalnızca siyasi endişeler tarafından belirlenmemiş itirazlar, tartışmayı ve kamusalılığı, parlamentonun temel prensiplerinden saydığım için, parlamentarizmin düşünsel temelini, iyice köhnemiş bir düşünce sisteminde bulma yöneliktir. Thoma'ya göre böyle bir düşünce sistemi, belki birkaç kuşak önce belirleyici bir tasavvurdu, ancak parlamento, çoktandır tamamen farklı bir temel üzerinde durmaktadır. Kamusalığa ve tartışmaya duyulan inancın köhnemiş bir şey olarak görülmesi endişesini ben de taşıyorum. Bu yüzden, parlamentoya yeni bir düşünsel temel sağlayan yeni muhakeme ve kanaatlerin neler olduğunu sormak gerekir. Tabiidir ki, toplumsal kurumlar gibi, fikirler de zamanla değişir. Ancak eğer tartışma ve kamusalılık ilkeleri gerçekten ortadan kalkarsa, günümüz parlamentarizminin yeni temelini nerede bulabileceğini ve parlamentonun bu durumda hala nasıl ayan beyan doğru ve adil olarak kabul edilebileceğini anlamıyorum. Her büyük kurum gibi parlamento da kendine has belirli düşünceleri varsayımsal olarak temel alır. Bunları öğrenmek isteyenler Burke, Bentham, Guizot ve J. St. Mill'e dönmek ve onlardan sonra, yaklaşık 1848'den bu yana sayısız pratik mülahazanın ileri sürüldüğünü, ancak yeni ilkesel tartışmaların yapılmadığını kabul etmek zorundadırlar. Bu durum, geçen yüzyılda elbette fazla dikkat çekmedi, çünkü parlamentarizm, demokrasiyle aynı anda ve çok yakın bir işbirliği içinde gelişim gösterdi ve bu ikisi arasında açık bir ayırım yapılmadı¹. Ancak günümüzde, kazandıkları ortak zafer akabinde, ikisi arasındaki zıtlık su yüzüne çıkmıştır ve liberal-parlamenter fikirler ile kitle demokrasisine ilişkin düşünceler arasındaki fark artık görmezden gelinemez. Bu yüzden, Thoma'nın ifadesiyle, bu "küflenmiş" üstatlarla meşgul olmak gerekecektir, çünkü parlamentarizme özgü olan nitelik, yalnızca onların düşünce sisteminden çıkarsanarak anlaşılabilir ve parlamento, yalnızca onlar aracılığıyla doğrudan demokrasinin mantığı kadar, bolşevizmin ve faşizmin mantığı karşısında da düşünsel üstünlüğünü koruyabilen özgün bir kurum vasfını elde eder. Bugünkü parlamenter işleyişin, kötünün iyisi olduğu,

¹ Bunun tipik bir örneği Senatör Prof. Gaetano Mosca'nın *Teorica dei Governi e Governo Parlamentare* (2. Baskı, Milano 1925- 1. Baskısı 1883) adlı kitabının 147. sayfasında verdiği parlamentarizm tanımıdır. Mosca'nın parlamentarizmden anladığı, halkın doğrudan veya dolaylı yolla seçtiği unsurlardan oluşan bir hükümettir ve bir devletteki siyasi üstünlük (*la preminenza politica*) bu unsurlara aittir. Pek sevilen temsili rejim (*Repräsentativverfassung*) - parlamentarizm eşitliği de aynı karışıklığı içerir.

her halükarda bolşevizme ve diktatörlüğe tercih edileceği, ortadan kaldırılması durumunda öngörülemez nitelikte sonuçların doğacağı, “sosyal-teknik” açısından gayet pratik olduğu vs., tüm bunlar ilginç ve kısmen doğru mülahazalardır, ancak özgün bir amaca sahip bir kurumun düşünsel temelini oluşturmazlar. Günümüzde parlamentarizm, hükümet etme yöntemi ve siyasi sistem olarak varlığını sürdürür. Varolan ve iyi-kötü işleyen her şey gibi yararlıdır; ne azı ne de fazlası... Bugün bile denenmemiş diğer yöntemlere göre daha iyi işlediği ve varolan minimum düzenin, düşüncesizce deneylerle tehlikeye atılmış olacağı sonucuna varmak için birçok neden vardır. Mantıklı olan herkes, bu gibi düşünceleri mutlaka kabul edecektir. Ancak söz konusu düşünceler, ilkeler hakkında yapılan bir tartışmada ağırlık taşımaz. Şüphesiz hiç kimse “[Parlamenter sistemden] başka ne olabilir ki?” sorusuyla, düşünsel bir temeli veya ahlaki bir hakikati ispatlanmış sayacak kadar kanaatkar olmayacaktır.

Bütün özgün parlamenter düzenlemeler ve kurallar, anlamlarını tartışma ve kamusal sayesinde kazanırlar. Bu, özellikle, her ne kadar pratikte artık kimsenin inanmadığı bir prensip olsa da, anayasal düzeyde hâlâ resmi kabul gören “milletvekili, seçmenlerinden ve partisinden bağımsızdır” ilkesi ve milletvekillerinin ifade özgürlüğüne, dokunulmazlıklara ve parlamento görüşmelerinin kamuya açık olmasına ilişkin hükümler bakımından geçerlidir. Kamusal tartışma prensibine duyulan inanç ortadan kalkarsa, bu düzenlemeler anlaşılmaz hale gelir. Bir kuruma sonradan rasgele başka prensipler atfetmek ve şimdiye kadar varolan temelini çökmesi durumunda, gelişigüzel ikameci argümanlar eklemek mümkün değildir. Elbette ki, aynı kurum farklı pratik amaçlara hizmet edebilir ve bu nedenle, pratik açıdan çeşitli şekillerde haklılaştırılabilir. “Amaçların heterojenliği”nden, pratik bakış açılarının anlam değişiminden ve pratik araçların işlev değişiminden söz etmek mümkündür ama prensiplerin heterojenliğinden söz edilemez. Örneğin, Montesquieu gibi monarşinin prensibinin “onur” olduğunu varsayarsak, bu prensip demokratik bir cumhuriyete eklenemez; nasıl monarşi, kamusal tartışma prensibi üzerine kurulamazsa... Gerçi prensiplerin özgüllüğüne ilişkin duygu kaybolmuş ve yerini sınırsız bir ikameciliğe bırakmış gibi gözükmektedir. Thoma'nın başlangıçta zikredilen eleştirisinde, benim incelememe yönelik itirazlarının dayandığı temel düşünce de budur aslında. Ancak kendisi maalesef, parlamentariz-

min sözüm ona çok sayıdaki yeni prensiplerinin neler olduğunu hiçbir şekilde belirtmez. Birkaç kelimeyle, “yalnızca Max Weber, Hugo Preuss ve Friedrich Naumann’ın 1917 yılından bu yana yayınladıkları yazılara ve yaptıkları konuşmalar”a değinmekle yetinir. Kayzerlik rejimine karşı mücadele eden Alman liberalleri ve demokratları için parlamentarizm ne ifade ediyordu? [Parlamentarizm, onlar için] esas olarak ve en önemlisi, siyasi lider seçimi için bir araç, siyasi amatörlüğü bertaraf etmek ve en iyi ve en yeteneklilerin siyasi liderliğe ulaşmalarını sağlamak için emin bir yoldu. Parlamentonun, gerçekten de siyasi bir elit oluşturacak yeteneğe sahip olup olmadığı çok şüpheli bir hale gelmiştir. Herhalde bugün artık kimse, bu seçim aygıtı hakkında o kadar ümit dolu düşüncelere kapılmaz; pek çokları bu gibi ümitlere çoktandır modası geçmiş gözüyle bakmaktadır ve Thoma’nın, Guizot’yu kastederek kullandığı “hayalci” sözcüğü, bu Alman demokratlara da pekala yakıştırılabilir. Avrupa’daki ve Avrupa dışı ülkelerdeki birçok parlamentonun, yüzlerce bakandan oluşan siyasi elitleri aracılığıyla aralıksız olarak ortaya koydukları, büyük bir iyimserliğe kapılmayı haklı göstermez. Ancak daha da kötüsü ve neredeyse bütün ümitleri yok eden şey şudur: Bazı devletlerde parlamentarizm, bütün kamusal işlerin, partilerin ve yandaşlarının ganimet ve taviz konusu haline dönüşmesi ve siyasetin, seçkinlerin işi olmaktan uzaklaşarak hayli hor görülen bir sınıfa mensup insanların bir hayli hor görülen mesleği haline gelmesi gibi bir durum yaratmıştır.

Ancak bu, ilkeleri temel alan bir düşünce tarzı açısından belirleyici değildir. Parlamentarizmin, siyasi lider seçiminin en iyisini garantilediğine inananların bu kanısı, bugün artık çoğunlukla idealist bir inanç değil, Kıta Avrupa’sına uygulanmak üzere İngiliz modeline göre inşa edilmiş ve başarıya ulaşmadığı zaman, mantık gereği derhal terk edilen pratik-teknik bir varsayımdır. Bununla beraber bu kanı, tartışma ve kamusalığa duyulan inançla da ilişkilendirilebilir ve bu takdirde parlamentarizmin ilkesel argümantasyonunun bir parçası haline gelir. Parlamento, her halükarda kamusal tartışma ciddiye alındığı ve sürdürüldüğü sürece “gerçek” olabilir. Buradaki “tartışma”nın özel bir anlamı vardır ve basit bir müzakereden fazlasını ifade eder. Olası her türlü müzakere ve uzlaşma şeklini parlamentarizm ve bunun dışında kalan her şeyi diktatörlük veya zorbalık olarak tanımlayanlar, -M.J. Bonn’un “*Krisis der Europäischen Demokratie*” adlı eserinde

ve aynı zamanda R. Thoma'nın yukarıda zikredilen eleştirisinde olduğu gibi- asıl sorunun çevresinden dolanmış olurlar. Her diplomatik konferansta, delegelerin toplandığı her kongrede, yöneticilerin yaptığı her toplantıda müzakereler yapılır; mutlak monarkların kabineleri arasında, zümre meclisleri arasında ve Hıristiyanlarla Türkler arasında nasıl müzakereler yapılmış ise... Modern parlamentonun kurumsal yapısı salt buradan kaynaklanmaz. Kavramları tahrif etmemek ve 'tartışma'ya özgü olan niteliği görmezden gelmemek gerekir. Tartışma, karşı tarafı rasyonel argümanlarla bir şeyin doğru ve adil olduğuna ikna etmek veya bir şeyin doğru ve adil olduğu konusunda ikna edilmeye hazır olmak amacının hakim olduğu bir görüş alışverişi demektir. Gentz -ki bu bağlamda liberal Burke'ün öğrettiği yoldan gider- bunu çarpıcı bir şekilde formüle eder: bütün temsili rejimlere (bununla korporatif temsilin aksine modern parlamentoyu kasteder) özgü olan nitelik yasaların, çıkarların değil, fikirlerin çatışması sonucu ortaya çıkmasıdır. (Öncül olarak) ortak kanılara sahip, ikna olmaya nazır, partiden kaynaklanan bağlardan azade, bencil isteklerden arınmış olmak, tartışma kavramının doğasında vardır. Bugün çoğu insan, böylesi bir tarafsızlığı neredeyse olanaksız bulacaktır. Ancak bu şüphencilik dahi parlamenterizmin içinde bulunduğu krizle ilişkilidir. Parlamenter anayasalara ilişkin bu tespitler, resmi düzeyde halen geçerli olan bütün özgün parlamenter düzenlemelerin, bu özel tartışma kavramını neden şart koştuğunu açıklar. Her milletvekilinin, bir partinin değil, bütün halkın temsilcisi olduğu ve hiçbir direktifle bağlı olmadığı (Weimar Anayasası da bunu 21. maddesinde hükme bağlamıştır), ifade özgürlüğüne ilişkin tipik mükerrer garantiler ve toplantıların halka açık olmasını düzenleyen hükümler, ancak tartışmanın doğru olarak anlaşılması ile anlam kazanır. Buna karşılık rasyonel doğruyu bulmakla ilgisi olmayan, bilakis menfaatlerin ve kazanma olasılığının hesaplanması ve şahsi çıkarların imkan dairesinde gerçekleştirilmesi ile ilgili müzakerelere, elbette muhtelif konuşma ve görüşmeler de eşlik eder, ancak bunlar kelimenin tam anlamıyla tartışma değildir. Giriştikleri bir rekabet sonrası, karşılıklı ticari fırsatlar üzerine konuşan iki tüccardan her biri, doğal olarak kendi çıkarını korumaya çalışır ve böylece ticari bir uzlaşmaya varırlar. Kamusalılık, gerçek bir tartışmada ne kadar makul ise, bu tür bir müzakerede o kadar yersizdir. Dünya tarihinde müzakereler ve uzlaşmalar her yerde olmuştur. Herkes bilir ki, iyi geçinmek çoğu kez kavga etmekten daha avantajlıdır ve zayıf bir uzlaşma, sıkı bir dava-

ya şüphesiz yeğdir. Ancak özgün niteliğe sahip bir devlet ve hükümet rejiminin dayandığı prensip bu olamaz.

Modern kitle demokrasisinin gelişimi, kamusal tartışmayı boş bir formaliteye dönüştürdüğü için, bugün parlamentarizm bu kadar kritik bir konumda bulunmaktadır. Bundan dolayı, günümüz parlamento hukukunun bazı normları, -her şeyden önce milletvekillerinin bağımsızlığı ve toplantıların halka açık olması ile ilgili hükümler- biri, modern bir merkezi ısıtma sistemine bağlı radyatörlerin üzerine, ateşin harıl harıl yandığı yanılısamasını yaratmak için alev desenleri çizmişçesine, fuzuli bir dekor gibi yararsız ve hatta sıkıntı veren bir etki yaratmaktadır. (Yürürlükteki anayasanın metnine göre, resmi düzeyde yok hükmünde olan) partiler, günümüzde tartışma halindeki fikirler olarak değil, sosyal ve ticari güç odakları olarak karşı karşıya gelir, karşılıklı çıkarları ve iktidar şansını hesaplar, bu fiili temel üzerinde uzlaşmaya varır ve koalisyonlar kurarlar. Kitleler, en büyük etkisi, birincil çıkar ve tutkulara yapılan çağrıya dayanan bir propaganda aygıtı aracılığıyla kazanılır. Gerçek tartışmanın ayırt edici niteliğini oluşturan esas argüman yok olmaktadır. Bunun yerine partilerin müzakerelelerinde, çıkarların ve iktidar şansının planlı hesaplaması geçmektedir; kitlelerin işlenmesinde afişlerde yer alacak türden kandırmaya yönelik teklifler veya -Walter Lippmann'ın çok zekice olmakla birlikte aşırı psikolojik olan kitabı *Public Opinion*'da (Londra, 1922) söylediği gibi- "Sembol" kullanılmaya başlanmıştır². Bugün kamuoyunun psikolojisi, tekniği ve eleştirisi hakkında çok geniş bir literatür vardır³. Bu nedenle şunun iyi bilindiği herhalde varsayılabilir: Günümüzün sorunu, rakibi neyin gerçek veya adil olduğu konusunda ikna etmek değil, hükmedebilmek için çoğunlu-

² Kısa bir süre önce yayınlanan ilginç, şakacı ve edebi ve düşünsel bütün kopukluklarına rağmen son derece dikkate değer bir kitapta [Wyndham Lewis, *The Art of Being Ruled*, Londra (Chatto and Windus), 1926], zihinselden dokunaklıya ve duyumsala geçiş, modern demokrasi sonucu, eril tipin geri püskürtülmesi ve genel bir dişilleştirmenin devreye girmesi aracılığıyla açıklanır.

³ Robert Michels'in "*Soziologie des Parteiwesens*" adlı eserinin 2. baskısının önsözünde (s. XVIII) yaptığı tespit tam da buraya uymaktadır: "Teorik ve bilhassa uygulamalı kitle psikolojisi alanında Alman sosyal bilimi, hem verimlilik hem de kendisine duyulan ilgi açısından Fransız, İtalyan, Amerikan ve İngiliz muadilinin onlarca yıl gerisindedir." Buna eklenebilecek olan sadece, Robert Michels'inki gibi düşünce ve malzeme açısından şaşırtıcı derecede zengin olan bir kitabın, on yıllık bir geri kalmışlığı kapatmaya elverişli nitelikte olduğudur.

ğu elde etmektir. Cavour'un, mutlakıyetle anayasal rejimler arasındaki büyük farkı, mutlakıyet rejimindeki bakanın emir vermesi, anayasal rejimdekini ise itaatle yükümlü olanları ikna etmesi olarak tanımlaması günümüzde anlamını yitirmiştir. Cavour, üstüne basa basa şöyle der: "(bakan olarak) ben, haklı olduğuma ikna ederim" ve ünlü deyişini sadece bu bağlamda dile getirir: "*La plus mauvaise des Chambres est encore préférable à la meilleure des Antichambres.*" [Odaların en kötüsü dahi, sofaların en iyisine yeğdir.] Bugün asıl parlamentonun kendisi, görünmez güç sahiplerinin büroları veya komiteleri önünde yer alan dev bir sofa görünümüne bürünmüştür. Bentham'ın şu cümlesi, bugün zikredildiğinde, hiciv etkisi yaratmaktadır: "Parlamentoda fikirler buluşur, fikirlerin teması kıvılcımlar oluşturur ve aydınlığa kavuşturur". Prévost-Paradol'un, parlamentarizmin III. Napoléon'un "kişisel rejim"i karşısında taşıdığı değeri, her gerçek iktidar değişikliğinde, iktidarın gerçek sahiplerini ortaya çıkmaya zorlaması ve bunun sonucu olarak hükümetin de, zahiri ile gerçeğin "harikulade" mutabakatıyla, daima en güçlü iktidarı ifade etmesi olarak gördüğü zamanı hala hatırlayan var mıdır? Kamusalığın bu türüne ve büyük bir "kürsü" olarak parlamentoya hala inanan var mıdır?

O halde Burke, Bentham, Guizot ve J. St. Mill'in argümanları bugün artık eskimiştir. Bugün Anglosakson ülkelerde ve Fransa'da hala rastlanan ve anlaşılan o ki, Almanya'da pek bilinmeyen yazılarda yer alan ve parlamentarizmin esas itibariyle *government by discussion* [tartışarak hükümet etmek] olarak değerlendirildiği birçok tanım da buna göre "küflenmiş" sayılmalıdır. Pekala. Bunu kabul ettikten sonra eğer parlamentarizme hala inanç duyuluyorsa en azından yeni argümanlar ileri sürmek gerekir. O halde Friedrich Naumann, Hugo Preuss ve Max Weber'e atıf yapmak, artık yeterli değildir. Bu zatlara saygı duymakla birlikte, bugün artık kimse onların, parlamentonun siyasi bir elitin eğitimini garanti ettiğine ilişkin umudunu paylaşmamaktadır. Bu gibi kanaatler, bugün haki-katen sarsılmıştır ve ideal bir inanç olarak ancak tartışma ve kamusalığa duyulan inançla bağlantı kurabildikleri sürece ayakta kalabilirler. Onlarca yıldır parlamentarizmi haklı göstermek için ileri sürülmüş olan yeni görüşler, sonuçta yalnızca, günümüzde parlamentonun sosyal ve siyasal tekniğin kullanışlı ve hatta vazgeçilmez aygıtı olarak iyi veya en azından iyi-kötü işlediğini ifade etmektedir. Bu, tekrar vurgulamak gerekirse, son derece mantıklı bir gözlemdir. Ancak daha derin bir temelle de ilgilenmek gerekir:

Montesquieu'nün, devlet veya hükümet şeklinin prensibi olarak adlandırdığı şeyle, bütün büyük kurumlar gibi parlamentoya da ilişkin olan özgün kanaatle ve parlamentoya bir zamanlar gerçekten duyulmuş olan ve bugün artık varolmayan inançla da...

Siyasi düşünceler tarihinde heyecanla dolu çağlar olduğu kadar, fikirden yoksun *status quo*'nun hakim olduğu sülman zamanlar da vardır. Böylece monarşi çağı, krallık ilkesinin –onurun-anlamı kaybolduğunda, bağlılık ve onurları yerine kullanışlılık ve yararlılıklarını kanıtlamaya çalışan burjuva kralları tarih sahnesine çıktığında sona erer. Monarşik kurumların dışsal aygıtı, sonrasında uzun bir süre daha varlığını koruyabildi. Buna rağmen, çanlar monarşi için çalmıştı. Bu kuruma (başka hiçbirine değil) has kanaatler, modası geçmiş izlenimi vermektedir. Pratik haklılaştırmalar eksik olmayacaktır ancak kendilerinin krallar kadar, hatta krallardan daha yararlı olduklarını ispat ve bu basit gerçek yardımıyla monarşiyi bertaraf eden insanların veya örgütlerin tarih sahnesine çıkıp çıkmadığı yalnızca ampirik bir sorudur. Parla-mentonun “sosyal-teknik” açısından haklılaştırılması bakımından benzer bir durum söz konusudur. Parlamento, apaçık bir hakikat-ten, basit bir pratik-teknik araca dönüşürse, ille de kendini dayatan açık bir diktatörlük yoluyla değil, herhangi bir yöntem yoluyla, işlerin *via facti* [fiilen] başka türlü de olabileceği gösterilmelidir; işte o zaman parlamentonun işi bitmiş demektir.

II. Demokrasi

Parlamentarizme, bir *government by discussion*'a duyulan inanç, liberalizmin düşünce dünyasına aittir; demokrasinininkine değil. Bu ikisi -liberalizm ile demokrasi- modern kitle demokrasisini teşkil eden heterojen oluşumun anlaşılabilmesi için birbirinden ayrılmak zorundadır.

Her gerçek demokrasi, yalnızca eşitlere eşit muamele değil, mantığın kaçınılmaz sonucu olarak eşit olmayanlara eşitsiz muamele ilkesi üzerine kuruludur. O halde ilkin türdeşlik, ikinci olarak heterojen olanın –gerektiğinde- elenmesi veya imha edilmesi, demokrasi kavramında içkindir. Bu prensibi resmetmek için modern demokrasilerin iki farklı örneğini bir kaç kelimeyle anımsatalım: Yunanlılar'ı ülkesinden radikal bir şekilde ihraç eden ve ülkesinde gaddarca bir Türkleştirme politikası güden günümüz Türkiye'si –ve göç yasası aracılığıyla istenmeyen yerleşimcileri ül-

keden uzak tutan ve diğer dominyonlar gibi yalnızca *right type of settlers* tanımına uyan göçmenleri kabul eden Avustralya Milletler Topluluğu. Demokrasinin siyasi gücü, yabancı ve eşitsiz olanı [*das Ungleiche*], türdeşliği tehdit edeni bertaraf etmeyi veya uzak tutmayı becermesiyle ortaya çıkar. Zira eşitlik sorununda mesele, soyut, mantıksal-aritmetik oyunlar değil, bilakis *eşitliğin tözüdür* [*Substanz*]. Bu töz, belirli fiziksel ve ahlaki niteliklerde bulunabilir, örneğin yurttaşlık erdeminde ("*arete*"), klasik demokrasinin *virtus*'unda (*vertu*) [erdem]. 17. yüzyıldaki İngiliz mezhepler demokrasisinde eşitlik, dini inançlar üzerinde varılan uzlaşmaya dayanır. Eşitlik, 19. yüzyıldan beri, her şeyden önce, belirli bir ulusa aidiyet içinde, bir başka deyişle ulusal türdeşlik içinde varolmuştur⁴. Eşitlik, daima bir tözü olduğu ve bu yüzden en azından bir eşitsizlik olasılığı ve riski taşıdığı sürece siyasi açıdan ilginç ve değerlidir. Herkesin fiziksel, psikolojik, ahlaki ve ekonomik açıdan bir diğerine çok benzediği ve her sakini bakımından mutlu bir otarşinin hüküm sürdüğü, kendi kendine yeten (heterojen unsur içermeyen) türdeş bir topluluk gibi cennetvari [*idyllisch*] bir durum için, belki birkaç münferit örnek bulunabilir: İlkel tarım demokrasileri veya koloni devletlerinde bu durum bir süre için varolmuş olabilir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, demokrasi –eşitlik daima eşitsizliği de barındırdığı için- devlet tarafından yönetilen ahalinin bir kısmını, demokrasi niteliğini yitirmeden dışlayabilir ve yine belirtmek gerekir ki, ister barbar veya uygarlaşmamış olarak adlandırılsın, ister ateist, aristokrat veya karşı-devrimci olarak, haklarından tamamen veya kısmen yoksun bırakılmış ve siyasi iktidardan uzak tutulmuş köleler ve insanlar da, şimdiye kadar genel olarak demokrasi çatısı altında yaşadı. Ne Atina'daki site demokrasisinde, ne de İngiliz İmparatorluğu'nda ülke üzerinde yaşayan herkes, siyasi alanda eşit haklara sahiptir. İngiliz İmparatorluğu'nda yaşayan 400 milyonun üzerindeki yerleşimcinin 300 küsur milyonu, İngiliz olmayan uyruklardır. İngiliz demokrasinden, seçme ve seçilme hakkından ve "genel" eşitlikten söz açılmışken belirtilmelidir ki, bu yüz milyonlarca insan şüphesiz, Atina demokrasisindeki köleler gibi görmezden gelinmektedir. Mo-

⁴ Şurası muhakkak ki, demokrasinin siyasi tözü yalnızca ekonomik alanda yatıyor olamaz. Tek başına ekonomik eşitlik, siyasi türdeşliği doğurmaz. Büyük ekonomik eşitsizlikler elbette ki, mevcut siyasi türdeşliği tehlikeye düşürmek veya yok etmekte negatif bir rol oynayabilir. Bu tezlerin ayrıntılı açıklaması başka bir bağlama aittir.

dern emperyalizm, ticari ve teknik gelişmelere uyum gösteren ve demokrasinin anavatanındaki gelişimi ile aynı ölçüde yaygınlaşan sayısız yeni hakimiyet şekilleri oluşturdu. Günümüzde koloniler, protektoralar, manda yönetimleri, müdahaleci andlaşmalar ve benzeri bağımlılık formları bir demokrasie, kendilerine vatandaşlık hakkı tanınmaksızın, hem demokratik devlete bağımlı hale getirilen, hem de aynı zamanda devletten uzak tutulan heterojen bir popülasyon üzerinde hakimiyet kurma imkanı vermektedir. “Koloniler, iç hukuka göre yurt dışıdır, uluslararası hukuka göre yurda dahildir” şeklindeki güzel formülün siyasal ve anayasal anlamı, işte budur. Thoma'nın teslim olduğu ve hatta devlet kuramına ilişkin bir tanım için standart olarak kabul ettiği “evrensel lügatçe”, yani Anglosakson dünya basınının kullandığı dil, bütün bunları görmezden gelir. Ona göre, genel ve eşit oy hakkının sözde “her şeyin temeli” yapıldığı her devlet, bir demokrasidir. İngiliz İmparatorluğu, bütün sakinlerine tanıdığı genel ve eşit oy hakkına mı dayanmaktadır? Bu temel üzerinde bir hafta bile duramaz; müthiş bir çoğunluk sağlayan renkliler [zenciler, hindular vs.] beyazları azınlıkta bırakır. Yine de İngiliz İmparatorluğu bir demokrasidir. Aynı durum Fransa ve diğer güçler için de söz konusudur.

Genel ve eşit seçme ve seçilme hakkı, mantıken sadece eşitlerin çevresini kapsayan tözsel eşitliğin sonucudur ve bunu aşmaz. Eşit haklar, yalnızca türdeşliğin var olduğu yerde anlamlıdır. Ancak ‘genel oy hakkı’nın, “evrensel lügatçe”deki anlamı farklıdır: Her yetişkin insan, yalnızca insan olması nedeniyle, *eo ipso* [kendiliğinden] diğer bütün insanlarla siyasi açıdan eşit haklara sahip olmalıdır. Bu, liberal bir düşüncedir; demokratik değil... Liberal düşünce, şimdiye dek varolmuş, tözsel eşitlik ve türdeşlik tasavvuruna dayanan demokrasi yerine bir insanlık demokrasisini [*die Menschheitsdemokratie*] koyar. Günümüz dünyasında, bu insanlık demokrasisinin hakim olduğundan asla bahsedilemez. Başka hiç bir sebeple olmasa bile dünyanın, devletlere, çoğunluğu ulusal açıdan türdeş, kendi içlerinde ulusal türdeşlik temelinde demokrasieyi uygulamaya çalışan, ama esasen herkese eşit haklara sahip birer yurttaş olarak muamele etmeyen devletlere bölünmüş olmasından dolayı yoktur⁵. En demokratik devlet –diyelim ki

⁵ En azından bu bakımdan bir “çoğulculuk” vardır ve günümüzün sözümona insanlık demokrasisinin içinde çözüneceği sosyal çoğulculuk, M. J. Bonn'un 1925 tarihli *Die Krisis der Europäischen Demokratie* adlı eserinde yer alan tespitine göre, farklı ve daha etkili bir form olarak uzun süreden beri vardır ve hep var olmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri- dahi yabancıları kendi iktidarına ve zenginliğine ortak etmekten çok uzaktır. “Yabancı” kavramını tanımayan ve insanlar arası eşitliği gerçekleştirmiş bir demokrasi şimdiye kadar varolmamıştır. Eğer insanlık demokrasisi ciddiye alınacak ve herkes, bir diğ erinin siyasi eşiti haline getirilecek olsaydı bu, herkesin başka hiç bir şeye gerek duymadan salt doğumla veya yaşı sayesinde iştirak edeceği bir eşitlik olurdu. Böylece eşitlik, *siyasi eşitlik*, *ekonomik eşitlik* vb. -kısacası belirli bir alandaki eşitlik- olarak sahip olduğu özgün anlamdan yoksun bırakıldığı için değerinden ve özünden mahrum kalırdı. Zira her alan, kendine özgü eşitlikleri ve eşitsizlikleri içerir. Her bireyin, insan olmasından kaynaklanan onurunun hiçe sayılması ne kadar büyük bir adaletsizlikse, farklı alanlara özgü karakteristiklerin anlaşıl maması da, korkunç bir kaosa ve bu yüzden daha da korkunç adaletsizliklere yol açan sorumsuzca bir aptallıktır. Siyasi alanda insanlar, yalnızca soyut insanlar olarak değil, bilakis siyasete ilgi duyan ve siyasi tercihleri belli -yurттаşlar, yönetenler veya yönetilenler, siyasi müttefikler veya muhalifler, yani her halükarda siyasi kategoriler içinde yer alan- insanlar olarak karşı karşıya gelirler. Siyasi alanda *siyasi olandan* [vom Politischen] soyutlama yapmak ve geriye yalnızca evrensel bir insanlar arası eşitliğin kalmasını sağlamak mümkün değildir; nasıl ekonomik alanda insanlar, salt insan olarak değil, üreticiler, tüketiciler vb., yani yalnızca spesifik ekonomik kategoriler içinde algılanıyorsa...

Bu durumda insanların mutlak eşitliği, risk almadan doğal kabul edilen bir eşitlik olurdu; eşitsizlikle arasında zorunlu bir karşılıklı bağıntı içermeyen ve bu yüzden kavramsal ve pratik açıdan söyleyecek sözü olmayan lakayt bir eşitlik... Şu an itibariyle böyle mutlak bir eşitlik, hiç bir yerde yoktur ve dünya üzerinde çeşitli devletler kendi yurttaşlarını, yukarıda belirtildiği gibi, diğ er insanlardan siyasi olarak ayırt ettiği ve siyaseten bağımlı, ancak çeşitli sebeplerle istenmeyen popülasyonu, uluslararası hukuktaki bağımlılık kavramını kamu hukukundaki yabancılık kavramıyla birbirine bağlayarak kendisinden uzak tutmayı becerdiği süreç de olmayacaktır. Buna karşılık, en azından modern demokratik devletler *dahilinde* evrensel eşitlik gerçekleştirilmiş gibi gözük mektedir; gerçi bu, yabancılar ve vatandaş olmayanlar elbette dışlandıkları için mutlak bir eşitlik olmasa da, yurttaşlar topluluğunu kapsayan görece kapsamlı bir eşitliktir. Ancak dikkat edilme lidir ki, bu durumda ulusal türdeşlik, çoğunlukla çok daha güçlü

biçimde vurgulanır ve görece evrensel eşitlik, yurttaş olmayanların kesin olarak dışlanmaları ve devletin dışında bırakılmaları sonucu yine ortadan kaldırılmış olur. Aksi hallerde, yani bir devletin, ulusal türdeşliği veya başka homojenlik türlerini gözetmeksinin evrensel eşitliği siyasi alanda uygulamak istediği durumlarda, mutlak eşitliğe yaklaşıldığı oranda, siyasi eşitliğin değerini yitirmesi sonucu kaçınılmaz olacaktır. Üstelik hepsi bu da değil. Bu durumda siyasi alan da, yani siyasetin kendisi de aynı oranda değerini yitirir ve önemsizleşir. Özünden yoksun kılınarak, birbirinin eşi olan her tekil birey için değersiz hale getirilen, yalnızca siyasi eşitlik değildir; siyaset de, kendi sahası, özden yoksun eşitlikle doldurulduğu oranda özünü yitirir. Bu lakaytlık, özden yoksun bir eşitlik metoduyla ele alınan sorunları da kapsar. Öze ilişkin eşitsizlikler, dünyadan da, devletten de asla silinmeyecek, bilakis başka bir alana, siyasi alandan belki ekonomik alana çekilecek ve bu alana yeni, orantısız bir güç ve üstün bir anlam kazandıracaktır. Siyasi alandaki zahirî eşitlik koşullarında, öze ilişkin eşitsizliklerin hüküm sürdüğü başka bir alan –örneğin günümüzde ekonomik alan- siyasete hükmedecektir. Bu, kesinlikle kaçınılmazdır ve siyaset teorisinde, ekonominin siyaset üzerindeki şikayet edilegelen hakimiyetinin gerçek temeli de budur. Eşitsizlikle karşılıklı ilişki kurmadan düşünülen lakayt bir eşitlik, insan yaşamının bir alanını gerçekten ele geçirdiği zaman, bu alan da özünü yitirir ve eşitsizliklerin gaddar bir güçle uygulandığı başka bir alan tarafından gölgelenir.

Bütün insanların, salt insan olmaktan kaynaklanan eşitliği, demokrasiye değil, liberalizmin belirli bir türüne özgüdür; bir devlet şekli değil, aksine bireyci-insancıl bir etik ve dünya görüşüdür⁶. Modern kitle demokrasisi, her ikisinin [demokrasi ve liberalizmin] muğlak kombinasyonuna dayanır. Rousseau üzerine yapılan onca çalışmaya ve Rousseau'nun modern demokrasinin başlangıcında dikildiği yolundaki haklı görüşe rağmen, *Contrat Soci-*

⁶ Bu ayırım, Werner Becker'in "Schildgenossen" dergisinin Eylül 1925 tarihli sayısında yayımlanan, dikkate değer bir makalesinde ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Bu çalışma, 1925'in yaz sömestrinde verdiğim siyaset seminerinde sunulan mükemmel bir tebliğe dayanmaktadır. H. Hefele'nin Kasım 1924'te "Hochland"da yayımlanan makalesi de ["Demokratie und Liberalismus"], liberalizm ile demokrasi arasındaki zıtlığı vurgular. Bununla beraber, Becker ve Hefele'nin tersine, demokrasi tanımının yönetenlerle yönetilenler arasındaki özdeşlik olduğu yolundaki görüşümde ısrarlıyım.

a'in devlet kurgusunda, bu iki farklı unsurun uygunsuz bir şekilde yan yana bulunduğu henüz anlaşılmamış gibi gözükmektedir. [*Contrat Social*'in] vitrini liberaldir: devletin meşruluğunun gerekçesi özgür bir sözleşmeye dayanır. Ancak tasvir belirginleşip, merkez kavram olan *volonté générale* [genel irade] gelişim gösterdikçe, Rousseau'ya göre gerçek devletin, yalnızca halkın, esas olarak oy birliğinin hüküm süreceği denli türdeş olduğu yerde varolduğu ortaya çıkar. *Contrat Social*'e göre devlet içinde partiler, özel çıkarlar, dinsel farklılıklar olmamalı, insanları birbirinden ayıran hiçbir şey -maliyecilik bile- bulunmamalıdır. Alfred Weber⁷ ve Carl Brinkmann⁸ gibi önemli ekonomistlerin hayranlık duyduğu bu modern demokrasi filozofu, bütün ciddiyetiyle şöyle der: Maliye köleler içindir, bir *mot d'esclave*'dir [köleliğin parolasıdır] (3. Kitap, 15 Bölüm, 2. Fası). Burada dikkat edilmesi gereken, Rousseau için "köle" sözcüğünün demokratik devlet yapısı içinde anlam kazanmasıdır. Bu sözcük, halktan olmayanı, eşit olmayanı, *in abstracto* [soyut olarak] insan olmaktan hiçbir yarar görmeyen yabancıyı [*Nicht-Citoyen*], genel türdeşliğe dahil olmayan ve bu yüzden haklı olarak dışlanan heterojeni tanımlar. Rousseau'ya göre oybirliği o denli ileri gitmelidir ki, yasalar *sans discussion* [tartışma yapılmaksızın] ortaya çıkmalıdır. Öylesine ki, bir davada yargıçlar ve davanın tarafları aynı şeyi istemelidirler (2. Kitap, 4. Bölüm, 7. Fası); taraflardan -davacı ve davalı- hangisinin bunu istediği sorulmaz bile; kısacası özdeşliğe varan türdeşlik içinde her şey kendiliğinden ortaya çıkar. Ama eğer iradeler arasında bu denli büyük bir birlik ve mutabakat varsa, bir sözleşmenin akdedilmesine veya kurulmasına neden ihtiyaç duyulsun ki? Sözleşme, farklılıklar ve zıtlıklar olduğunu [önsel olarak] varsayar. Oybirliği, *volonté générale* gibi ya vardır, ya da yoktur; hatta Alfred Weber'in isabetle kaydettiği gibi *doğal olarak* mevcuttur. Olduğu yerde doğal mevcudiyeti, [ayrıca bir] sözleşme yapılmasını anlamsız kılar; olmadığı yerde ise hiçbir sözleşme fayda etmez. Herkesin herkesle özgürce bir sözleşme yapabileceği fikri, birbirine zıt çıkarlar, farklılıklar ve bencillikler olduğunu [önsel olarak] varsayan, tamamen farklı bir düşünce dünyasından kaynaklanır; Rousseau'nun kurguladığı şekliyle *volonté générale*, gerçekte türdeşliktir. Gerçekten tutarlı olan demokrasi budur. Böylece *Contrat*

7 *Die Krise des modernen Staatsdenkens in Europa*, Stuttgart, 1925.

8 *Archiv für Sozialwissenschaften*, Ağustos 1925, 54. Cilt, s.533.

Social'e göre devlet, resmi sıfatına ve mukaddime kabilinden sözleşme kurgusuna rağmen sözleşmeye değil, esas olarak türdeşliğe dayanır. Yönetenle yönetilen arasındaki demokratik özdeşlik buradan [türdeşlikten] kaynaklanır.

Contrat Social'in devlet teorisi de demokrasinin doğru tanımının yöneten-yönetilen özdeşliği olduğunu kanıtlar. "*Politische Theologie*" (1922) [Siyasi İlahiyat] başlıklı kitabımda⁹ ve parlamentarizm hakkındaki incelememde önerdiğim bu tanım, farkına varıldığı kadarıyla kısmen red, kısmen de kopya edildi. Bu yüzden belirtmek isterim ki, bu tanım çağdaş devlet teorisine uygulanması ve bir dizi özdeşliği kapsayacak şekilde genişletilmesi bağlamında yeni olmakla beraber, diğer yönleriyle eski ve hatta klasik olduğu söylenebilecek ve bu nedenle artık pek de bilinmeyen bir geleneğe uygun düşen bir tanımdır. Kamu hukukuyla ilgili ilginç ve oldukça güncel sonuçları nedeniyle Pufendorff'un formülasyonunu (*De jure Naturae et Gentium*, 1672, VII. Kitap, VI. Bölüm, § 8) zikretmek gerekir: Emreden ve itaat edenin aynı kişiler olduğu demokraside egemen, yani tüm vatandaşların oluşturduğu meclis, kanunları ve anayasayı dilediğince değiştirebilir; bir monarşide veya aristokraside *-ubi alii sunt qui imperant, alii quibus imperatur* [Bazılarının emir verdiği, bazılarınınınsa aldığı yerde] Pufendorff'a göre iki taraflı bir sözleşme ve bu suretle devlet kudretinin sınırlandırılması mümkündür.

* * *

Popüler bir tahayyüle göre parlamentarizm günümüzde, bolşevizm ile faşizmin ortasında yer alır ve her iki tarafın tehdidi altındadır. Bu, basit fakat yüzeysel bir gruplandırma değildir. Parlamenter faaliyetin ve parlamenter kurumların yaşadığı güçlükler, gerçekte modern kitle demokrasisinin içinde bulunduğu durumdan kaynaklanır. Söz konusu güçlükler, öncelikle bir demokrasi krizine, ayrıca bundan dikkatle ayırt edilmesi gereken parlamentarizm krizine yol açar, çünkü demokrasi için elzem olan tözsel eşitlik ve türdeşlik sorunu, genel eşitlik kavramı ile çözülemez. Her iki kriz, günümüzde eşzamanlı olarak ortaya çıkmıştır ve birbirlerini tırmandırmakla beraber, kavramsal olarak ve fiilen birbirlerinden farklıdır. Modern kitle demokrasisi, demokrasi olmak sıfatıyla, yö-

⁹ Carl Schmitt, *Siyasi İlahiyat- Egemenlik Kuramı üzerine Dört Bölüm*, çev. Emre Zeybekoğlu, Dost Kitabevi, Ankara, 2005 [ç.n.]

neten-yönetilen özdeşliğini gerçekleştirmeye çalışır ve bu yolda uğraş verirken, parlamentoya artık anlaşılması mümkün olmayan ve modası geçmiş bir kurum gözüyle bakar. Eğer demokratik özdeşlik ciddiye alınacak olursa, olağanüstü hallerde başka hiçbir anayasal kurum, ne şekilde dile gelmiş olursa olsun tek kriter olan, karşı konulamaz nitelikteki halk iradesine ayak direyemez. Bilhassa bağımsız milletvekilleri tarafından yapılan tartışmalara dayanan bir kurum, bu iradeye karşı geldiği takdirde kendi varlığını özerk bir biçimde haklılaştıramaz; hatta tartışmaya duyulan inanç, demokratik değil, bilakis liberal kökenli olduğu için haklılaştırması da bir o kadar güçtür. Bugün üç tür kriz birbirinden ayırt edilebilir: Demokrasinin içinde bulunduğu kriz -M.J. Bonn, liberal eşitlik ile demokratik türdeşlik arasındaki zıtlığı dikkate almadan bu krizden bahseder-, ayrıca modern devletin içinde bulunduğu kriz (Alfred Weber) ve nihayet parlamentarizmin içinde bulunduğu kriz. Burada söz konusu olan parlamentarizm krizi, demokrasi ve liberalizmin, sosyalizm ve demokrasinin yaptıkları gibi, bir süre için ittifak yapmış olabilecekleri olgusuna dayanır; ancak liberal demokrasi, iktidarı ele geçirdiği an, kendi unsurları arasında bir seçim yapmak zorundadır; tıpkı modern kitle demokrasisi esas itibariyle liberal unsurlar içerdiği için, gerçekte sosyal-liberal bir demokrasi olan sosyal demokrasi gibi. Demokraside yalnızca eşitlerin eşitliği ve eşitler safında yer alanların iradesi söz konusudur. Diğer tüm kurumlar, ne şekilde dile gelmiş olursa olsun, halk iradesine karşı kendi değer ve prensiplerini koymak iktidarından yoksun, içi boş sosyal-tekniik tedbirlere dönüşürler. Modern devletin içinde bulunduğu kriz, demokratik devletler de dahil olmak üzere, hiçbir devletin kitle demokrasisini ve insanlık demokrasisini gerçekleştirememesinden kaynaklanır.

Buna karşılık bolşevizm ile faşizm, her diktatörlük gibi anti-liberaldir, ancak zorunlu olarak anti-demokratik değildir. Demokrasi tarihinde, halkın iradesini şekillendirmeye ve türdeşlik yaratmaya yönelik birçok diktatörlükler, sezarizm [*Cäsarismus*]¹⁰ ve geçen yüzyılın liberal geleneği için alışılmadık ve daha çarpıcı yöntemlere ilişkin başka örnekler vardır. Halkın iradesini dile getirmesinin tek yolunun, her bireyin oyunu büyük bir gizlilik ve tam bir yalıtılmışlık içinde, yani kişisel sorumsuzluk alanını terk et-

10 Sezarizm: Bütün devlet kurumlarının yönetimini bir tek insana veren hükümet şekline benzer bir yönetim sistemi [ç.n.].

meksizin, -Alman İmparatorluk seçim yasasının öngördüğü gibi- "koruyucu tedbirler" altında ve "gözetlenmeden" vermesi, ardından her bir oyun kaydedilmesi ve böylece aritmetik çoğunluğun hesaplanmasından geçtiği varsayımı, 19. yüzyılda liberal prensiplerle karışım sonucu ortaya çıkan antidemokratik anlayışa uygundur. Böylece son derece basit gerçekler unutulmuştur ve anlaşılan o ki, çağdaş devlet kuramında bilinmemektedir. Halk, bir kamu hukuku kavramıdır. Halk, yalnızca kamusal alanda varolur. Yüz milyon bireyin oybirliği ile savunduğu görüş ne halk iradesi, ne de kamuoyudur. Halk iradesi, alkışla, *acclamatio* ile, açık ve muhalefetsiz varoluş [*Dasein*] ile, yarım yüzyıldır büyük bir titizlikle inşa edilmiş istatistik aygıtı aracılığıyla olduğu kadar ve hatta daha demokratik bir şekilde dile getirilebilir. Demokratik duygu ne kadar güçlü olursa, demokrasinin bir 'gizli oy kayıt sistemi'nden farklı bir şey olduğu o kadar kesin bir şekilde anlaşılır. Diktatörce ve sezarca yöntemler, salt teknik değil, hayati bir anlamda da *doğrudan* demokrasi karşısında, yalnızca halkın *acclamatio*'sunu arkasına almakla kalmayıp, demokratik özün ve kudretin doğrudan ifadesi de olabiliyorken, liberal muhakemenin ürünü olan parlamento suni bir mekanizma gibi görünür.

Bu yüzden bolşevizm bastırılrsa ve faşizm ile araya mesafe konsa bile, çağdaş parlamentarizmin içinde bulunduğu kriz biraz olsun aşılmış olmaz. Çünkü söz konusu kriz, bu iki rakibin ortaya çıkması sonucu doğmamıştır; onlardan önce de vardı, onlardan sonra da varolacaktır. Kriz, modern kitle demokrasisinin yarattığı sonuçlardan ve son tahlilde, ahlaki patosla yüklü liberal bireycilik ile özünde siyasi ideallerin tahakkümü altında olan demokratik devlet anlayışı arasındaki zıtlıktan doğmuştur. Mutlakıyetçiliğe karşı yüz yıl süren tarihi ittifak ve ortak mücadele, bu zıtlığın farkına varılmasını engelledi. Ancak kriz, bugün giderek yayılmakta ve hiçbir evrensel retorik tarafından engellenememektedir. Tezat, kökenine inildiğinde, liberal birey bilinci ile demokratik türdeşlik arasındaki kaçınılmaz tezattır.